

بررسی تطبیقی دیه

و مسائل مرتبط با آن
بر اساس فقه مذاهب اربعه

(به انضمام بدل دیات)

پژوهش و تدوین:
رستم احمدی

ناشر: زانست ۱۳۹۶

سرشناسه: احمدی، رستم، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور: بررسی تطبیقی دیه و مسائل مرتبط با آن بر اساس فقه مذاهب اربعه
(به انضمام جدول دیات)/پژوهش و تدوین رستم احمدی.
مشخصات نشر: سنندج: زانست، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۲۱۱ ص:؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک: 978-600-7122-19-8

و جمعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: دیات

رده بندی کنگره: الف/۷/۱۹۵BP۳۳ب ۴ ۱۳۹۴

رده بندی ریوی: ۲۹۷/۳۷۵

شماره ثبت کتاب: ۴۰۴۳۰۰۴

• نام کتاب: بررسی تطبیقی دیه و مسائل مرتبط با

آن بر اساس فقه مذاهب اربعه

• تألیف: رستم احمدی

• صفحه آرای و آماده سازی: سنندج: زانست، کتاب ۰۸۷۳۳۱۷۳۲۴۲

• ناشر: زانست

• شمارگان: ۲۰۰۰ جلد

• سال و نوبت چاپ: یکم ۱۳۹۶

• قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

• مرکز پخش: سنندج، پاساژ عزتی، انتشارات زانست، ۰۸۷-۳۳۱۷۳۲۴۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۷	چکیده.....
۱۱	فصل اول: کلیات.....
۱۱	۱- بیان مسئله.....
۱۵	۲- ضرورت و اهداف تحقیق.....
۱۹	۳- پرسش‌های تحقیق.....
۱۹	۴- پیشینه‌ی تحقیق.....
۲۲	۵- روش تحقیق.....
۲۳	فصل دوم: تعاریف و ارگان مفاهیم کاربرد.....
۲۳	۱- دیه.....
۲۳	معنای لغوی دیه:.....
۲۴	تعریف اصطلاحی دیه.....
۲۴	تعریف دیه در قانون.....
۲۵	تعریف فقهای اهل سنت:.....
۲۶	دلیل مشروعیت دیه در قرآن و سنت و اجماع.....
۳۰	فلسفه و حکمت مشروعیت دیه:.....
۳۰	حکم دیه:.....
۳۱	شرایط وجوب دیه:.....
۳۲	اقسام دیه:.....
۳۶	۲- ارش.....
۳۶	ارش در لغت:.....

۳۶	ارش در اصطلاح:
۳۷	انواع ارش:
۳۸	۳- حکومت:
۴۱	شروط حکومت عدل:
۴۲	چگونگی محاسبه‌ی حکومت عدل:
۴۳	۴- عضو:
۴۴	الفاظ مرتبط با عضو:
۴۵	- بابت هر عضو آدمی:
۴۶	۵- منفعت:
۴۷	۶- ریح:
۴۹	انواع جر:
۵۳	فصل سوم: مقایسه‌ی دیه و قصاص:
۵۳	تعریف قتل:
۵۳	انواع قتل از دیدگاه فقهاء:
۵۵	انواع قتل از دیدگاه فقهاء و تعاریف آنها:
۵۵	۱- قتل عمد:
۵۷	مصادیق قتل عمد:
۶۰	۲- قتل شبه عمد:
۶۲	۳- قتل خطا:
۶۲	اقسام قتل خطا از دیدگاه فقهاء:
۶۴	قتل‌هایی که حکم آنها حکم قتل خطا است:
۶۵	دیه‌ی قتل نفس:
	انواع دیات از نظر عمدی یا غیرعمدی بودن جنایات از دیدگاه مذاهب اربعه:
۶۷	
۶۸	انواع قتل دارای دیه:

۷۴	قتل به سبب و حالات آن:
۷۷	وجوه تغلیظ و تخفیف دیه شبه عمد:
۷۸	دیهی قتل خطاء (دیهی مرد آزاد مسلمان در قتل خطا):
۸۲	دیهی زن:
۸۶	دیهی خنثی:
۸۶	انواع خنثی:
۸۸	دران خنثی مشکل:
۸۹	دیهی کافر:
۸۹	دیهی اهل کتاب:
۸۹	دیهی مجرم:
۹۰	دیهی مرتد:
۹۰	دیهی اهل کتاب:
۹۲	دیهی جنین:
۹۳	دیهی برده:
۹۵	فصل چهارم: دیه‌ی اعضا:
۹۵	دیهی اعضا:
۹۶	معیار دیه‌ی کامل در اعضا از دیدگاه فقهاء:
۹۸	قاعده‌ی دیه‌ی اعضا:
۱۰۰	مستند قاعده:
۱۰۰	دیهی انواع اعضا:
۱۳۵	فصل پنجم: دیه‌ی منافع:
۱۳۸	دیهی منافع:
۱۵۳	فصل ششم: دیه‌ی جراحات و استخوان‌ها:
۱۵۵	۱- دیه‌ی موضعه:

۱۵۶.....	۲- دیه‌ی هاشمه:
۱۵۷.....	۳- دیه‌ی منقله:
۱۵۸.....	۴- دیه‌ی مأمومه (آمه):
۱۵۹.....	۵- دیه‌ی دامغه:
۱۵۹.....	دیه‌ی استخوان‌ها
۱۶۲.....	تداخل و تعدّد دیات:
۱۷۱.....	نصل هفتم: جمع‌بندی، نتیجه‌گیری
۱۸۳.....	بدول دیات در مذاهب اربعه
۱۸۳.....	دیه‌ی جنابات
۲۰۱.....	فهرست منابع و مآخذ

چکیده

وقوع قتل و ایراد خسارت بر بدن انسان، در گذر ایام و جریان حوادث امری اجتناب‌ناپذیر است. در فقه اسلامی، در قبال برخی از صورت‌های قتل نفس و ایراد جراحت و خسارت بر بدن، اگر امکان قصاص نباشد، یا اولیای دم، جانی را فدای جانی کنند، پرداخت دیه بر او یا عاقله‌اش واجب می‌گردد و بر نفی قصاص، تنها راه ممکن برای جبران خسارت دیه است.

دیه مال واجبی است که به سبب جنایت بر نفس یا کم‌تر از آن پرداخت می‌شود. اصل آن پرداخت، با شتر محاسبه می‌شود و به صورت بدلی نیز می‌توان قیمت و بهای آن را پرداخت کرد. دیه در کنار قصاص، یکی دیگر از شیوه‌های مقابله با جنایات و جبران آنها است. از این رو، تقسیم‌بندی مطالب کتب فقهی معمولاً پس از کتاب القصاص، کتاب الديات آمده است؛ زیرا قصاص و دیه هر دو به جنایات مربوط‌اند. لزوم پرداخت دیه، که در آیات ۹۲ سوره نساء و ۱۸۷ سوره بقره و عده‌ای از احادیث پیامبر (ص) از جمله حدیث مشهور پیامبر (ص) که در نامه‌ی ابن حزم آن را ذکر کرده، مورد اشاره قرار گرفته است، از جمله احکامی است که قبل از اسلام به عنوان شیوه‌ای برای حل و فصل

خصوصت‌ها و پایان بخشیدن به منازعات در جوامع مختلف از جمله میان اعراب جاهلی، مرسوم بوده است. این حکم توسط اسلام مورد تأیید و امضاء قرار گرفته و البته برای جلوگیری از اعمال سلیقه و تضییع حقوق اشخاص، حدود و ثغور آن به روشنی مشخص شده است. این پژوهش در صدد بحث در مورد نظرات مذاهب اربعه در زمینه‌ی دیه است.

با آنکه فقهاء در اکثر موارد آن با هم متفق‌اند، اما، در بعضی از موارد مخالفت‌هایی به چشم می‌خورد.

دیه به دو نوع تقسیم می‌گردد.

اول: از نظر درجه‌ی عمدی بودن یا غیر عمدی بودن

جنایت به دو نوع تقسیم می‌شود:

۱- دیه‌ی مغفله و سنگین که همان دیه‌ی قتل عمد یا شبه‌عمد است.

۲- دیه‌ی مخففه و سبک که همان دیه‌ی «قتل خطا» است.

دوم: دیه از جهت تجاوز جنایت به دو نوع تقسیم می‌گردد:

۱- دیه‌ی قتل نفس: این نوع دیه هنگامی است که در مقابل جنایتی که منجر به مرگ شود، پرداخت می‌گردد و قتل نفس به سه نوع تقسیم می‌گردد که در این سه نوع، مقدار دیه، صد شتر است.

پرداخت این مقدار دیه به اولیای دم از جهت کیفیت، مختلف است. اما، این مقدار از جهت کمیت یکسان است و

مقادیر دیه‌ی نفس با توجه به مجنی‌علیه به دیه‌ی مرد آزاد مسلمان و زن آزاد مسلمان، اهل کتاب (خواه یهودی یا مسیحی)، کافر (خواه مجوسی یا بت پرست و زنان اینها)، برده، جثین، و خنثای مشکل، تقسیم می‌گردد.

۲- دیه‌ی غیر نفس: این نوع دیه که گاهی «ارش» هم نامیده می‌شود. طوری که اگر شرع مقدار آن را مقدر کرده باشد، «ارش مقدر» و اگر اندازه و امر آن را به قاضی واگذار کرده باشد، حکوم، «عدل» نامیده می‌شود و ارش غیر مقدر است.

جنایت بر غیر انس، خواص، بر چهار نوع قابل تقسیم است:

- ۱- قطع اعضاء: مانند دست و پا و انگشت و زبان و غیره که برای قطع هر یک از اینها دیه‌ی کامل نفس تعلق می‌گیرد.
- ۲- از بین بردن منافع: مانند از بین بردن بینایی، شنوایی و شل کردن پا، که برای هر یک از اینها دیه‌ی کامل نفس تعلق می‌گیرد. ملاک معیار برای دیه‌ی کامل، اعضاء و منافع در نزد فقهاء مختلف است. برای مثال، در نزد مالکیه، معیار دیه‌ی کامل تقویت منفعت و در نزد احناف از بین بردن منفعت یا جمال (زیبایی) به طور کامل و در نزد شافعیه، از بین بردن تمامیت خلقت و ایجاد درد در اثر قطع عضو، اگرچه در نزد بعضی از فقهای شافعیه، ملاک دیه‌ی کامل از بین بردن جمال و منفعت است و در نزد حنابله تقویت منفعت و زیبایی با هم است.

۳- جراحات بدن: این نوع جراحات به دو نوع «جائفه» و «غیر جائفه» تقسیم می‌گردد. جراحات غیر جائفه به جراحات‌های سر و صورت (شجاع) و سایر جراحات بدن تقسیم می‌گردد. دیه‌ی جراحات به دیه‌ی کامل بدن نمی‌رسد. گاهی هم حکومت عدل در مورد آنها لازم می‌آید.

۴- شکستن استخوانها: مانند استخوان‌های دست، ساق و غره که بنا بر نظر اکثر فقها در مورد آنها حکومت عدل لازم می‌آید.